

**Спеціалізованій вченій
раді Д 17.127.01
Класичного приватного університету**

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, професора Сафонова Юрія Миколайовича на дисертацію **Конової Ірини Володимирівни «Стратегія управління розвитком національної економіки як соціально-економічної системи»**, представлену на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 - економіка та управління національним господарством

Актуальність теми. В сучасних умовах середовище функціонування національної економіки відрізняється нестабільністю та мінливістю, схильністю до перманентних змін, що набувають кардинального характеру. Кардинальні зміни відбуваються в країнах із різним рівнем розвитку, не лише генеруючи виклики, але й створюючи імпульси, що можуть стати провідниками подальшого зростання та розвитку.

Готовність та спроможність національної економіки протистояти деструктивним змінам, підтримуючи конструктивні, що є основними проявами її адаптивності та стійкості, виступають запорукою динамічного розвитку національної економіки як соціально-економічної системи.

Забезпечення належного рівня стійкості національної економіки, підвищення її адаптивності неможливе без зваженого підходу до розробки, прийняття та впровадження управлінських рішень. Управління розвитком набуває все більшого значення, особливо зважаючи на нагальну необхідність дослідження проблематики забезпечення всебічного розвитку економіки у вітчизняних соціально-економічних координатах, виявлення передумов її висхідної еволюції та подальших перспектив.

Особливої актуальності набуває вдосконалення стратегії управління розвитком національної економіки, адже саме стратегічне управління закладає основу для забезпечення довготривалого розвитку національної економіки та впровадження стратегії.

Важливість вищевикладених аспектів, недостатній їх теоретичний розгляд та особливості сучасної національної економіки підтверджують вірний та своєчасний вибір дисертантом актуального напрямку дослідження, що відповідає потребам сучасності.

Актуальність і наукова значимість проблем правомірно обумовили вибір автором теми дисертації, її мету, задачі і предмет дослідження, структуру та коло питань, що розглядаються у даній роботі.

Відповідність дисертаційної роботи сучасним потребам науки і практики. За тематичною спрямованістю дисертація відповідає тематиці наукових досліджень ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури» за темою «Обліково-аналітичне забезпечення управління

розвитком соціально-економічної системи» (номер державної реєстрації 0116U000778), у межах якої автором розроблено концептуальні засади розвитку соціально-економічних систем мікро-, мезо- та макрорівнів; Громадської наукової організації «Фінансово-економічна наукова рада» за темою «Проблеми стратегічного розвитку національної економіки» (номер державної реєстрації 0118U000788), у межах якої автором побудовано мережеву модель внутрішніх параметрів національної економіки та шестикутник зв'язку між зовнішніми й внутрішніми параметрами національної економіки; Класичного приватного університету за темою «Розвиток національної економіки в контексті сучасної економічної теорії» (номер державної реєстрації 0116U000798), де автором розроблено концепцію управління розвитком національної економіки як соціально-економічної системи.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірності. Вивчення дисертації підтверджує, що автор продемонстрував глибоке розуміння предмету дослідження, яке ґрунтується на всебічному вивченні теоретико-методологічних засад розв'язання формалізованої наукової проблеми. Наукові положення, висновки і пропозиції дисертаційного дослідження сформульовано чітко, логічно, послідовно, є аргументованими і змістовними. Достовірність одержаних результатів підтверджується: теоретико-методичною обґрунтованістю вихідних положень дослідження; опрацюванням значної кількості джерел; застосуванням сучасних методів досліджень; апробацією результатів досліджень, впровадженням результатів дослідження у практичну діяльність органів державного управління. При підготовці дисертаційної роботи автором використано широкий перелік методів дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів. Найбільш суттєвими результатами проведених досліджень, які мають наукову новизну і виносяться на захист, є наступні:

уперше:

– розроблено концепцію управління розвитком національної економіки, яка ґрунтується на ідеї щодо необхідності своєчасного розпізнавання імпульсів розвитку та забезпечення посилення їхнього впливу на основі застосування драйверів управління, має емпіричну, теоретичну та методологічну основу, органічне поєднання яких надає змогу шляхом апробації оцінити розвиток національної економіки й мінливість її середовища, сформувати інформаційну базу виявлення імпульсів, оцінити адаптивність системи та виявити її реакцію на імпульси, обрати вид драйверу управління й визначити його структуру, розробити на цій основі стратегію управління розвитком національної економіки (с.419 роботи та с. 29-30 автореферату);

– запропоновано атрибутивну модель розвитку, що ґрунтується на виокремленні атрибутів розвитку соціально-економічних систем з їх розподілом на атрибути часу, простору, а також атрибути взаємодії, які поєднують атрибути руху й впливу та характеризують розвиток соціально-економічної системи, що надає змогу врахувати міжкатегоріальні зв'язки й

зв'язки всередині окремих категорій (с.75-84 роботи та с.10 автореферату);

– сформовано методологію оцінювання розвитку національної економіки та мінливості її середовища, яка, по-перше, передбачає двостадійний відбір оціночних показників, що найбільш адекватно характеризують кожен складову розвитку національної економіки; вибір методів оцінювання та зведення показників; визначення послідовності оцінювання й джерел інформації, необхідних для її проведення; обґрунтування шкал інтерпретації показників і вибір методів подання даних, а по-друге, базується на методичних підходах до визначення рівня, характеру, стійкості розвитку національної економіки та мінливості її зовнішнього середовища й закладає основу для обґрунтування стратегії управління її розвитком як соціально-економічної системи (с. 93-119 роботи та с. 10-12 автореферату);

– розроблено підхід до ідентифікації імпульсів розвитку, який передбачає послідовне здійснення процедур відбору показників за критеріями характеру впливу, високої сили впливу та його спрямованості, на основі яких формується сукупність імпульсів розвитку, що створює підґрунтя для формування драйверів управління розвитком національної економіки (с. 270-272 роботи та с. 20 автореферату);

– обґрунтовано методичний підхід до встановлення адаптивності національної економіки, що ґрунтується на визначенні індексу адаптивності із застосуванням критеріїв реактивності та часу реакції й надає змогу визначити здатність системи адаптуватися до мінливого зовнішнього середовища (с. 224-235 роботи та с. 17-18 автореферату);

– розроблено підхід до вибору виду драйверу управління (стартового, генеруючого, прискорювального, перетворювального), що базується на результатах прогнозування за обраним з урахуванням ступеня адаптивності національної економіки сценарієм і надає змогу обрати відповідний вид драйверу управління, застосування якого є найбільш прийнятним в умовах, що склалися (с. 290-291 роботи та с.25 автореферату);

удосконалено:

– підхід до трактування поняття «розвиток», що, на відміну від інших, базується на двокомпонентному розгляді розвитку, який не лише враховує теоретичні аспекти розуміння цього поняття, а й розглядає його в практичному ракурсі, що дозволяє чітко визначити на цій основі причинно-наслідкові зв'язки між розвитком як процесом та його результатами для соціально-економічної системи, а також з урахуванням взаємозв'язку між цим та іншими поняттями побудувати дескриптивно-категоріальну модель розвитку соціально-економічної системи, використання якої спрощує процес управління розвитком соціально-економічної системи (с. 40-58 роботи та с. 8 автореферату);

– підхід до класифікації розвитку соціально-економічної системи, який, на відміну від інших, передбачає систематизацію класифікаційних ознак на сутнісній основі, що надало змогу виокремити найсуттєвіші класифікаційні ознаки розвитку («складові розвитку» та «варіація стійкості розвитку»), які мають однакову пріоритетність з погляду трансформаційного, динамічного та

процесного підходів до визначення його сутності (с. 64-67 роботи та с. 8-9 автореферату);

– класифікація чинників розвитку соціально-економічної системи, що ґрунтується на систематизації класифікаційних ознак чинників, під впливом яких відбуваються зміни параметрів системи, і, на відміну від інших, передбачає доповнення їхнього переліку класифікаційною ознакою «спрямованість впливу», за якою можна розподілити всі чинники на конструктивні й деструктивні (с. 261-264 роботи та с.20 автореферату);

– методичний підхід до формування інформаційної бази ідентифікації імпульсів розвитку соціально-економічних систем, що, на відміну від існуючих, включає цільовий, функціональний, регламентаційний, організаційний блоки та блок результатів, реалізація яких надає змогу зібрати, вивчити й проаналізувати інформацію, яка стосується показників та притаманних їм характеристик, і на цій основі в подальшому провести ідентифікацію імпульсів розвитку (с. 274-276 роботи та с. 19 автореферату);

– послідовність формування драйверу управління розвитком національної економіки, що, на відміну від існуючих, включає: встановлення мети управління розвитком та визначення чинників; формування інформаційної бази для ідентифікації імпульсів, виявлення імпульсів розвитку; безпосереднє формування драйверів управління розвитком, що сприяють посиленню впливу імпульсів розвитку з урахуванням їх пріоритетності, та здійснення вибору виду драйверу управління на основі реакції системи на вплив імпульсу; оцінювання результатів впровадження драйверів управління розвитком, що надає змогу забезпечити прискорення розвитку національної економіки як результату впровадження драйверу до процесу управління розвитком національною економікою (с. 289-292 роботи та с.23 автореферату);

набуло подальшого розвитку:

– методичний підхід до встановлення впливу мінливості зовнішнього середовища на розвиток соціально-економічної системи, що, на відміну від інших, базується на застосуванні комбінації методів аналізу, яка поєднує графічний, кореляційний, регресійний аналіз та аналіз чутливості, включає блок попереднього аналізу (інформаційний), підготовчий (інструментальний) і аналітичний (розрахунковий) блоки та надає змогу визначити чутливість соціально-економічної системи до мінливості зовнішнього середовища соціально-економічної системи (с.202-217 роботи та с. 16-17 автореферату);

– матриця вибору виду стратегії розвитку соціально-економічних систем, яка, на відміну від інших, враховує стійкість розвитку соціально-економічної системи та мінливість її зовнішнього середовища й надає змогу обрати стратегію, що має реалізовуватися в конкретних умовах (с. 379-381 роботи та с.26 автореферату);

Наголошуємо, що всі елементи наукової новизни сформульовані коректно, їх кількість та кваліфікація відповідають нормативним вимогам до докторських дисертацій, у них конкретно зазначено, чим саме отримані положення відрізняються від вже відомих, а також вказано, які саме результати

можна одержати при використанні сформульованих положень (с. 386-388 та с. 409-419 роботи та с.27-28 автореферату).

Оцінка змісту та завершеності дисертації.

Дисертаційна робота Кононової Ірини Володимирівни є логічно структурованою, відповідає меті та завданням дослідження, забезпечує повне висвітлення отриманих результатів. Для досягнення поставленої мети дисертаційного дослідження у роботі було окреслено задачі, на які автором дано обґрунтовані відповіді. Це вимагало ретельного опрацювання вітчизняних та іноземних літературних джерел, значного масиву статистичної інформації, застосування різноманітних методів та підходів до дослідження.

У першому розділі розглянуто еволюцію підходів до розуміння розвитку (с. 36-39); запропоновано підхід до трактування розвитку (с. 40-58) та наведено його класифікацію (с. 59-67); побудовано атрибутивну модель розвитку соціально-економічної системи (с.75-84).

У другому розділі розглянуто методологію оцінювання розвитку й мінливості зовнішнього середовища (с.93-119); сформовано систему показників (с.120-162), здійснено оцінювання розвитку та проведено його ідентифікацію на прикладі національної економіки (с. 176-195)

У третьому розділі запропоновано (с. 202-217) та апробовано методичний підхід до встановлення впливу мінливості зовнішнього середовища на розвиток національної економіки (с.217-218), методичний підхід до оцінювання адаптивності національної економіки до умов зовнішнього середовища (с. 224-235) та досліджено розвиток національної економіки з урахуванням її взаємозв'язку із зовнішнім середовищем (с.217-218 та с.228-235).

У четвертому розділі розроблено класифікацію чинників розвитку (с.261-264), методичний підхід до формування інформаційної бази ідентифікації імпульсів розвитку національної економіки (с.274-276), методичний підхід до визначення впливу імпульсів розвитку національної економіки на параметри її функціонування (с.278-279); розглянуто види драйверів управління розвитком (с. 292-304) і запропоновано підхід до їх формування (с. 289-292).

У п'ятому розділі проведено ідентифікацію імпульсів розвитку національної економіки України (с. 319-345), здійснено прогнозування показників розвитку національної економіки (с. 345-366) та обґрунтовано вибір виду драйвера управління розвитком залежно від реакції системи (с.366); розроблено структуру генеруючого драйвера управління розвитком (с. 389-390); оцінено ризики недосягнення прогнозних значень показників розвитку (с. 403-410) та розроблено заходи щодо їх нейтралізації (с. 416-418); визначено сутність (с.368-371), розглянуто класифікацію (с. 372-377) та розроблено стратегію управління розвитком національної економіки (с. 378-384), а також сформовано концепцію управління розвитком національної економіки (с. 419).

Загальні висновки є чіткими, логічно впливають зі змісту дослідження та у концентрованому вигляді відображають основні результати дисертаційної роботи. Вивчення матеріалів дисертації дозволяє зробити висновок, що наукові результати, отримані автором, базуються на ґрунтовній та всебічній розробці проблеми, що досліджується, аналізі різних підходів до її вирішення,

використанні великого масиву використаних джерел. Результати досліджень мають достатній ступінь достовірності, яка підтверджується використанням великого обсягу аналітичних і статистичних даних, а також сучасними методами наукових досліджень. Отже, можна стверджувати, що мета дисертаційної роботи в ході виконання дослідження була досягнута, а дисертація є завершеною науковою працею.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. Практичне значення дисертаційного дослідження підтверджується тим, що його результати широко висвітлено у відкритому друці, апробовано й схвалено на науково-практичних конференціях різного рівня та впроваджено в практичній діяльності Міністерства освіти і науки України (довідка № 095458 від 14.11.2018), комітету з питань бюджету Верховної Ради України (довідка № 04-13/14-717 (94442) від 16.05.2019), Торгово-промислової палати (довідка № 3608/020-71 від 21.12.2018), Дніпропетровської обласної ради (довідка № 4362/0/2-18 від 11.12.2018), Департаменту економічного розвитку Дніпропетровської обласної державної адміністрації (довідка № 1476/0/31-18 від 11.12.2018) та Приватного акціонерного товариства «Аграрно-виробниче підприємство “Содружество”» (довідка № 361 від 29.11.2018)

Окремі положення цієї роботи використовують у навчальному процесі ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва і архітектури» при викладанні дисциплін «Концепції розвитку національної економіки», «Національна економіка», «Соціальна економіка», «Сучасні економічні системи», «Економічний розвиток» (довідка № 38-0826-98 від 25.04.2019) та Класичного приватного університету під час викладання дисциплін «Національна економіка», «Макроекономіка» (довідка № 03-18 від 22.02.2018).

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях.

Основні наукові результати та висновки дисертації опубліковано в 41 науковій праці, з яких: 3 – монографії, 22 – статті в наукових фахових виданнях та у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз, 16 – матеріали конференцій.

Наголосимо, що в опублікованих працях відображені основні наукові положення та результати дисертаційної роботи. Термін розсилання примірників фахових видань, у яких опубліковані праці дисертанта, а також кількість публікацій, обсяг, якість, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідає встановленим вимогам та «Порядку присудження наукових ступенів». У роботі використано лише ті положення наукових праць, опублікованих у співавторстві, які отримано автором особисто. Матеріали та висновки кандидатської дисертації здобувача при підготовці цієї дисертації не використовувалися.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації. Основні наукові положення, одержані результати і рекомендації виконаного дисертаційного дослідження досить повно відображені в авторефераті.

Автореферат відповідає вимогам, що висуваються МОН України до авторефератів дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук. Звертаємо увагу на те, що зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними. Отже, дисертаційна робота Конової Ірини Володимирівни за змістом, логікою побудови основних композиційних частин, а також за оформленням відповідає вимогам, викладеним в «Основних вимогах до дисертацій і авторефератів дисертацій».

Відповідність дисертації спеціальності і галузі науки, за якими вона представлена до захисту. Дисертаційна робота відповідає паспорту наукової спеціальності 08.00.03 - економіка та управління національним господарством, а саме напрямам: теорія та практика прогнозування та макроекономічне планування в системі державного управління національною економікою, окремих сфер і галузей; державне прогнозування соціально-економічного розвитку національної економіки; стратегія економічного розвитку (стратегія макроекономічного розвитку), стратегічне планування розвитку окремих макроекономічних процесів: науково-технічний прогрес, інвестиції, інновації тощо.

Дискусійні положення та зауваження. Поряд з позитивною оцінкою результатів дослідження слід зазначити деякі дискусійні положення та недоліки, які мають місце в роботі:

1. Було б доцільно пояснити, чому автор детально описуючи у п. 1.3 на с.70-84 взаємозв'язок між категоріями дослідження не обмежився побудовою дескриптивно-категоріальної моделі розвитку соціально-економічних систем, запропонувавши також атрибутивну модель розвитку та в тексті автореферату взагалі не надає характеристику такої дескриптивно-категоріальної моделі, зазначивши про її існування лише у сформованій концепції управління розвитком. На нашу думку автору слід було навести переваги та недоліки цих моделей і обґрунтувати авторську позицію щодо застосування обох моделей.

2. У контексті проведеного дослідження необхідно було б більше уваги приділити аргументації вибору двохкомпонентного підходу до розуміння сутності поняття розвитку (с. 48), зважаючи на те, що дана комбінація, за результатами дослідження дисертанта, не є найбільш розповсюдженою в науковій спільноті;

3. Автор у дисертації наводить переконливі докази стосовно того, що розвиток є однією з властивостей соціально-економічної системи. При цьому автором було детально розглянуто лише ті властивості соціально-економічної системи, що мають найбільш тісний взаємозв'язок із розвитком (с. 72). На наш погляд, було б доцільно більше уваги приділити опису властивостей соціально-економічних систем, представивши їх вичерпний перелік з наступним виділенням суттєвих з точки зору даного дослідження;

4. Цікавим є пропозиція автора щодо виокремлення чинників та імпульсів розвитку (с. 268-271). Водночас, якщо врахування імпульсів розвитку представлено досконало, то лишається незрозумілим яким чином враховуються чинники розвитку;

5. Автором у 4 розділі на с.203 наведено методичний підхід до встановлення впливу мінливості зовнішнього середовища на рівень розвитку національної економіки. На наш погляд, варто було б пояснити, чому в якості показника мінливості зовнішнього середовища обрано саме коефіцієнт еластичності;

6. Дисертант пропонує дотримуватись комплексного підходу до трактування управління розвитком, який поєднує в собі елементи системного та ситуаційного підходів (с.281). На наш погляд, комплексний підхід був би більш повним, якби включав елементи всіх трьох підходів до управління, розглянутих автором (не лише системного та ситуаційного, але й процесного);

7. У роботі автором драйвери управління розвитком розглядаються залежно від швидкості реакції системи, яка є ключовою ознакою класифікації з точки зору поставленої дослідницької мети (с. 286-290). Водночас, дисертаційна робота тільки виграла б, якби було розглянуто інші підходи до класифікації драйверів управління розвитком;

8. Безумовно актуальними, цілком обґрунтованими та практично спрямованими є пропозиції автора щодо вибору виду стратегії управління розвитком на основі матриці, яка враховує мінливість зовнішнього середовища та стійкість розвитку соціально-економічної системи (с. 379-381). При цьому, автор виокремлює 16 ситуацій, кожна з яких характеризується співвідношенням певного рівня мінливості зовнішнього середовища та стійкості розвитку. Водночас, розглянуто всього чотири основні види стратегії. Віддаючи належне пропозиції автора, слід зауважити, що слід було більш диференційовано підійти до встановлення відповідності виду стратегії управління, що відповідає кожній ситуації, відображеній в матриці.

Однак, зазначені дискусійні положення не носять деструктивного характеру, не применшують цінності дисертаційної роботи та не впливають на її достатньо високу оцінку.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Конової Ірини Володимирівни на тему «Стратегія управління розвитком національної економіки як соціально-економічної системи», у якій отримано науково обґрунтовані результати, що в сукупності є вагомим внеском у науку економіки та управління національним господарством у частині подальшого розвитку теоретико-методологічних основ формування стратегії управління розвитком національної економіки і сприяють вирішенню практичних завдань управління розвитком національної економіки на основі стратегії.

Дослідження, виконане Коновою Іриною Володимирівною виконано на високому науково-методичному рівні, має завершений характер, містить наукову новизну та практичну цінність. У опублікованих працях автора повною мірою відображені основні положення дисертаційної роботи.

Актуальність обраної теми дисертації, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна та повнота викладу в опублікованих працях повністю відповідають вимогам до докторських дисертацій.

Вважаю, що дисертаційна робота на тему «Стратегія управління розвитком національної економіки як соціально-економічної системи», відповідає пунктам 9, 10, 12-14 чинного «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року (зі змінами та доповненнями), а її автор, Кононова Ірина Володимирівна, заслуговує присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 - економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
Заслужений працівник освіти України,
заступник директора
Державної наукової установи
«Інститут модернізації змісту освіти»
Міністерства освіти і науки України,
м. Київ

Ю.М. Сафонов

Підпис Сафопова Ю.М. засвідчую:

Начальник відділу кадрів

Г.В. Косар